

Щур Софія Олегівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: Ткаченко Ірина

Михайлівна, викладач кафедри

кримінального права Національної академії

внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СКЛАДНА ФОРМА ВИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Відповідно до статі 62 Конституції України кримінальна відповідальність за вчинення злочину настає лише тоді, коли вину особи буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1]. Згідно зі статтею 23 Кримінального кодексу України вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Тобто вина є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, а також передумовою кримінальної відповідальності та покарання [2, с. 93].

У Кримінальному кодексі України містяться склади кримінальних правопорушень, суб'єктивна сторона яких не вписується в законодавче формулювання ні умислу, ні необережності. Тому у науці кримінального права на основі аналізу деяких статей Особливої частини КК України було розроблено поняття складної форми вини (її ще називають змішаною або подвійною).

Ця проблема багатьма вченими визнається однією з найбільш складних і суперечливих. Вона стала предметом наукових досліджень В. І. Борисова, О. А. Пушкарка, Г. С. Крайника, В. Є. Шевченка, Ю. В. Александрова, В. І. Антипова, М. В. Володька, О. О. Дудорова, В. А. Клименка та інших науковців. У науці кримінального права питання про складну форму вини залишається дискусійним [3, с. 97].

Складна форма вини являє собою різне психічне ставлення особи у формі умислу та необережності до різних об'єктивних ознак одного і того самого кримінального правопорушення (діяння і суспільно небезпечних наслідків). Тобто при такій формі вини щодо одних об'єктивних ознак має місце умисел (прямий чи непрямий), а щодо інших – необережність (самовпевненість або недбалість) [2, с. 94].

Однак деякі науковці виділяють окремо змішану форму вини та подвійну і не ототожнюють дані поняття. На їхню думку, подвійна форма вини виникає лише тоді, коли в рамках одного кримінального правопорушення містяться всі ознаки, які притаманні умислу, так і всі ознаки, притаманні необережності. З іншого боку, змішана форма вини включає в себе лише деякі ознаки умислу, але одночасно і всі ознаки необережності [3, с. 97].

Все ж таки більшість науковців вважають терміни «подвійна», «складна» та «змішана» синонімами і вкладають у них один і той же зміст. Це також було зумовлено необхідністю єдиної термінології під час діяльності правоохоронних органів та судів задля ефективності.

Питання про змішану форму вини виникає у тих складах кримінальних правопорушень, у яких об'єктивна сторона за своїм характером є складною. Оскільки зміст вини визначається психічним ставленням особи не лише до об'єкта, а й до об'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення, то вина повинна відображати складний характер об'єктивних ознак конкретного складу кримінального правопорушення [3, с. 102–103].

Можна виділити дві групи кримінальних правопорушень із складною формою вини. Першу складають кримінальні правопорушення, які пов'язані із порушенням спеціальних правил і настанням від цього шкідливих наслідків. Хоч саме по собі порушення правил є адміністративним чи дисциплінарним правопорушенням, але настання суспільно небезпечних наслідків, пов'язаних із діянням, робить все вчинене кримінальним правопорушенням. Це зокрема кримінальні правопорушення передбачені ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 271, ч. 2 ст. 286, ст. 291 КК України та інші. У цих кримінальних правопорушеннях порушення правил може бути як умисним, так і необережним, але ставлення особи до наслідків виражається тільки в необережності: самовпевненості або недбалості. Тому, якщо винний порушує правила умисно, то складна форма вини матиме місце: до діяння – умисел, а до наслідків – необережність: недбалість або самовпевненість [2, с. 95].

Наприклад, водій, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, керував транспортним засобом не по проїжджій частині, перевищив швидкість. Таким чином, порушив правила дорожнього руху та своїми діями створив аварійну обстановку, яка призвела до наїзду керованим ним автомобілем на пішоходів, які знаходились на тротуарі. Внаслідок цього потерпілі отримали середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження. Водія було визнано винним та призначено покарання за ч. 1 і 2 ст. 286 КК України (порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження (ч. 1 ст. 286), або якщо вони спричинили смерть потерпілого або заподіяли тяжке тілесне ушкодження (ч. 2 ст. 286). У даному випадку, до діяння суб'єкт кримінального правопорушення ставиться умисно, а до наслідків, які спричиняються – з необережністю [7].

До другої групи належать кримінальні правопорушення, в яких є обов'язкові два наслідки і одне діяння. Ці два наслідки настають один за одним, до першого наслідку, який є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони, у суб'єкта кримінального правопорушення лише умисне ставлення, а до другого наслідку, що є кваліфікуючою